

СУЧАСНИЙ СТАН ГЕНОФОНДУ ХУДОБИ М'ЯСНИХ ПОРІД В УКРАЇНІ**Ю. І. КРИВОРУЧКО¹, С. А. НАГОРНИЙ¹, В. Г. ПРУДНІКОВ¹, І. В. КОРХ²**¹Державний біотехнологічний університет (Харків, Україна)²Інститут тваринництва НААН (Харків, Україна)<https://orcid.org/0000-0002-8542-8297> – Ю. І. Криворучко<https://orcid.org/0000-0001-7870-2342> – С. А. Нагорний<https://orcid.org/0000-0001-9318-2015> – В. Г. Прудніков<https://orcid.org/0000-0002-8077-895X> – І. В. Корхyikrivoruchko77@gmail.com

Дослідженнями встановлено, що ситуація з чисельністю поголів'я м'ясної худоби в Україні вкрай тяжка. Загальна кількість м'ясних порід у 2021 році становила 24393 голів, у тому числі 10549 голів корів. Порівняно з 2017 роком, загальне поголів'я цієї худоби зменшилося на 18,3% (5482 голів), у тому числі корів – на 4,5% (500 голів). Серед порід зарубіжної селекції збільшення чисельності поголів'я відзначено в абердин-ангусів на 14,4% (995 голів), лімузинів – на 116,9% (1197 голів), шароле – на 67,5% (689 голів), герефордів – на 56,6% (112 голів). Лише кількість м'ясних сименталів та світлої аквітанської зменшилась відповідно на 32,0 і 20,5%. Стрімке зменшення чисельності було виявлено української м'ясної породи з 1918 голів до 630 голів або на 67,2%; поліської м'ясної – з 5784 голів до 2463 голів або на 57,4%; волинської м'ясної – з 6553 голів до 2971 голів або на 54,7%. Попри це за досліджений період спостерігалася суттєва позитивна динаміка в нарощуванні кількості худоби сірої української породи. Якщо в 2017 році було 48,4% підприємств, які займалися вирощуванням племінної худоби зарубіжної селекції, а 51,8% – вітчизняної, то в 2021 році переважали господарства з розведення імпортованих порід – 61,2% проти 38,8%. Цілком зрозуміло, що вітчизняні м'ясні породи не витримують конкурентоспроможності з європейськими високопродуктивними.

Ключові слова: генофонд, м'ясна худоба, галузь м'ясного скотарства, збереження, порода

CURRENT STATE OF THE GENE FUND OF BEEF BREEDS IN UKRAINE**Y. I. Kryvoruchko¹, S. A. Nahorni¹, V. H. Prudnikov¹, I. V. Korkh²**¹State Biotechnological University (Kharkiv, Ukraine)²Institute of Animal Science of NAAS (Kharkiv, Ukraine)

Research has established that the situation with beef livestock in Ukraine is extremely difficult. The total number of beef breeds in 2021 was 24.393 heads, including 10.549 cows. Compared to 2017, the total number of these livestock decreased by 18.3% (5.482 heads), including cows – by 4.5% (500 heads). Among breeds of foreign selection, an increase in the population was noted for Aberdeen Angus by 14.4% (995 heads), Limousins – by 116.9% (1197 heads), Charolais – by 67.5% (689 heads), Herefords – by 56.6% (112 heads). Only the number of beef Simmentals and Aquitaine breed decreased by 32.0 and 20.5%, respectively. A sharp decrease in the number of Ukrainian beef breed from 1,918 heads to 630 heads or by 67.2% was established; Poliska beef breed – from 5.784 heads to 2.463 heads or by 57.4%; Volynska beef breed – from 6.553 heads to 2.971 heads or by 54.7%. Despite this, a significant positive increase in the population of Ukrainian gray cattle was observed during the studied period. If in 2017, 48.4% of enterprises were engaged in the breeding of breeding cattle of foreign selection, and 51.8% of domestic ones, then in

2021 farms breeding imported breeds prevailed – 61.2% against 38.8%. It is quite clear that domestic beef breeds cannot compete with European high-performance ones.

Keywords: gene pool, beef cattle, meat cattle industry, conservation, breed

Вступ. Невід’ємною складовою технологій тваринництва є порода, від якої залежить якість і кількість виробленої продукції. У сучасних умовах виробництва перевага надається тим породам, які задовольняють потреби виробника та є конкурентоспроможними. Натомість відсутність спрямованої селекційно-племінної роботи з існуючими та вже новоствореними вітчизняними породами, щорічне катастрофічне зменшення чисельності поголів’я великої рогатої худоби призвело майже до тотального занепаду галузі м’ясного скотарства за кількості м’ясної худоби 20364 голів станом на 01.01.2022 року. Кризові явища в галузі м’ясного скотарства негативно впливають на вітчизняний генофонд м’ясних порід, із щорічним зменшенням кількості племінної худоби та підходу до межі припинення існування окремих цінних у племінному відношенні порід [1–3].

Збереження генофонду вітчизняних м’ясних порід – це надзвичайно важливе завдання в цій галузі скотарства. На сьогодні на межі повного зникнення вже ті м’ясні породи худоби, які були створені за роки незалежності України – українська м’ясна, волинська, знам’янський тип поліської м’ясної. Тварин сірої української породи – цінного національного надбання, що розводилась упродовж трьох століть і має цінні продуктивні властивості, які відсутні у тварин сучасних порід, залишилось також мізерна кількість. Втрата вітчизняних порід – це значне зменшення унікального генетичного різноманіття худоби, що призводить до суттєвої залежності галузі м’ясного скотарства від зарубіжних племінних ресурсів [4–6]. У цьому сенсі визначення сучасного стану і подальших перспектив їх розведення набуває вагомості державного рівня.

Мета роботи – визначення сучасного стану чисельності генофонду м’ясної худоби вітчизняної та зарубіжної селекції в Україні задля розробки перспективних програм збереження генофонду.

Матеріали та методи досліджень. Дослідження проводили на підставі аналізу матеріалів державного реєстру суб’єктів племінної справи у тваринництві за 2017–2021 роки [7–11], даних звітів про бонітування м’ясної худоби у господарствах України, при цьому використовувалися методи системного узагальнення, графічні, аналітичні та порівняльно-статистичні.

Результати досліджень. Як результат досліджень встановлено, що ситуація з чисельністю поголів’я спеціалізованих м’ясних порід в Україні вкрай тяжка (табл. 1, 2).

За офіційними даними Держкомстату України загальна кількість м’ясних порід у 2021 році становила 24393 голів, у тому числі 10549 голів корів. Порівняно з 2017 роком, загальне поголів’я цієї худоби зменшилося на 18,3% (5482 голів), у тому числі корів – на 4,5% (500 голів). Натомість, стрімкого зменшення зазнало поголів’я відзначився 2021 році. Так, станом на 01.01.2022 року загальна кількість поголів’я м’ясних порід становила 20364 голів, тобто вона скоротилася на 4029 голів (16,6%), порівнюючи з показниками минулого року.

Поголів’я м’ясних корів також зменшилося на 2148 голів (20,4%). Як уже повідомлялось нами раніше [1, 2], наслідки такого зменшення поголів’я в найближчі 10–15 років можуть призвести до повного занепаду галузі м’ясного скотарства України. Зникнення вітчизняних м’ясних порід унеможливило подальше існування не лише галузі, а й власне вітчизняного генофонду з цінними рідкісними генетичними особливостями та господарсько-біологічними особливостями тварин.

Більш рельєфно різниця у динаміці чисельності поголів’я худоби м’ясних порід за період із 2017 по 2021 роки простежується на рисунку 1.

Варто вказати, що динаміка змін чисельності поголів’я м’ясних порід в Україні за п’ять років буда як негативна, так і позитивна. Серед порід зарубіжної селекції збільшення чисель-

ності поголів'я відзначено в абердин-ангусів на 14,4% (995 голів), лімузинів – на 116,9% (1197 голів), шароле – на 67,5% (689 голів), герефордів – на 56,6% (112 голів). Лише кількість м'ясних сименталів та світлої аквітанської зменшилась на 32,0 і 20,5% відповідно. За чисельністю м'ясних корів зменшення було лише у симентальській м'ясної породи.

1. Загальна чисельність племінного поголів'я м'ясних порід в Україні, голів (станом на 01.01.)

Породи	Роки					2021 р. у % до 2017 р.
	2017	2018	2019	2020	2021	
Загальне поголів'я, голів						
Вітчизняні						
сіра українська	919	954	1149	912	1048	114,0
українська м'ясна	1918	767	2061	1977	630	32,8
волинська м'ясна	6553	4010	3773	3770	2971	45,3
поліська м'ясна	5784	3252	3291	3152	2463	42,6
поліська м'ясна (знам'янський тип)	755	719	749	638	589	78,0
південна м'ясна	2997	2889	3358	3327	3310	110,4
Зарубіжні						
абдердин-ангуська	6914	6520	8717	9345	7909	114,4
герефордська	198	198	233	258	310	156,6
лімузин	1024	1172	1331	1977	2221	216,9
світла аквітанська	117	100	103	98	93	79,5
симентальська м'ясна	1676	1680	1273	1167	1140	68,0
шароле	1020	1410	1554	1627	1709	167,5
РАЗОМ ПО УКРАЇНІ	29875	23671	27592	28248	24393	81,7

2. Загальна чисельність племінних корів м'ясних порід в Україні, голів (станом на 01.01.)

Породи	Роки					2021 р. у % до 2017 р.
	2017	2018	2019	2020	2021	
Вітчизняні						
сіра українська	354	351	436	352	346	97,7
українська м'ясна	683	259	741	660	240	35,1
волинська м'ясна	2674	1836	1664	1654	1305	48,8
поліська м'ясна	1592	1463	1430	1347	1170	73,5
поліська м'ясна (знам'янський тип)	309	338	345	340	318	102,9
південна м'ясна	955	1079	1240	1412	1435	150,3
Зарубіжні						
абдердин-ангуська	2907	2877	3421	3712	3336	114,8
герефордська	108	108	117	111	125	115,7
лімузин	378	496	573	822	944	249,7
світла аквітанська	43	43	43	43	43	100,0
симентальська м'ясна	583	667	576	557	556	95,4
шароле	463	613	698	732	731	157,9
РАЗОМ ПО УКРАЇНІ*	11049	10130	11284	11742	10549	95,5

*Примітка. станом на 01.01.2022 року загальна кількість м'ясної худоби в Україні становила 20364 голови, у тому числі 8401 голів – корів

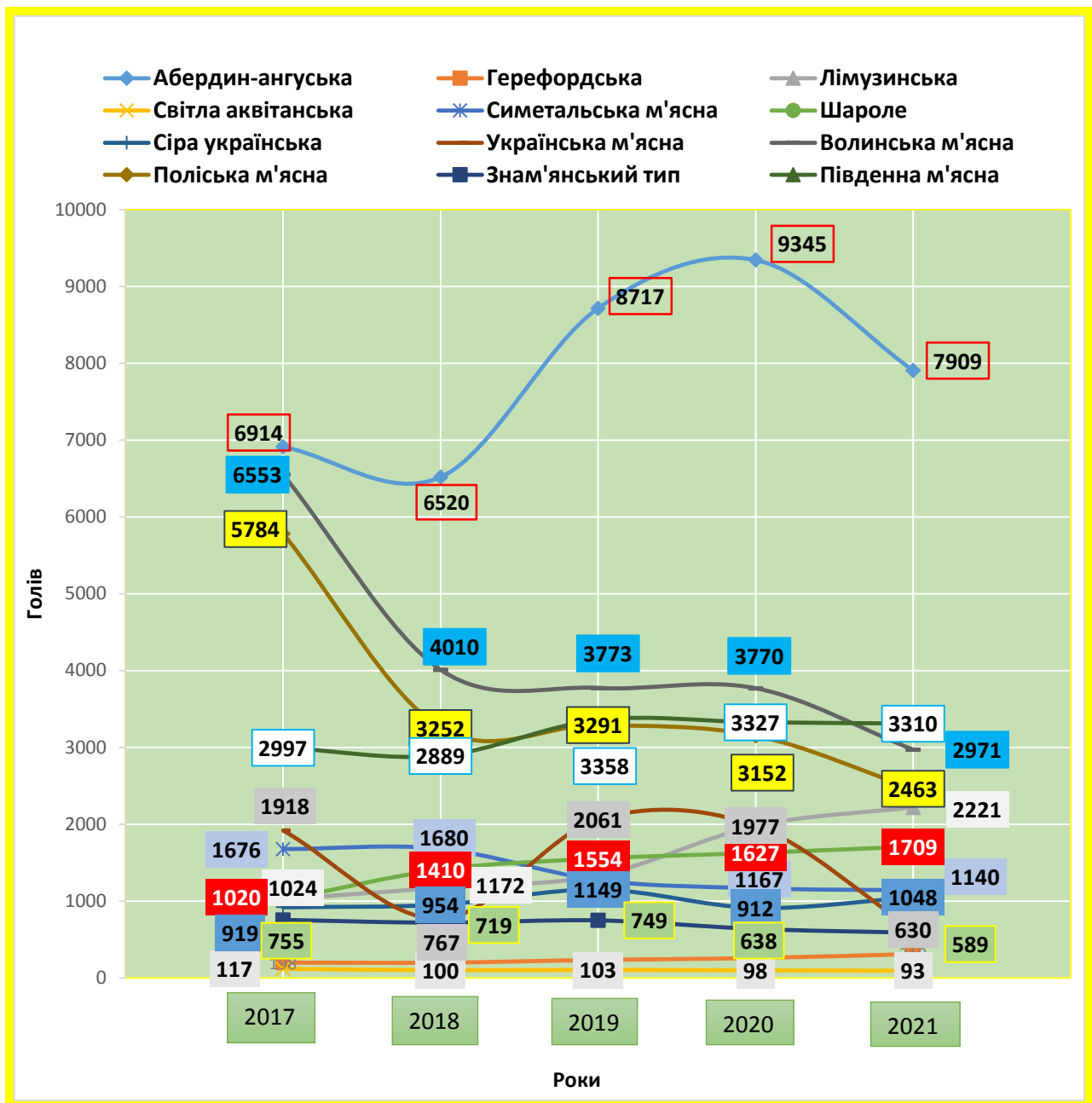

Рис. 1. Динаміка чисельності поголів'я худоби м'ясних порід за 2017–2021 рр., голів

Серед вітчизняних м'ясних порід ситуація інша: стрімкого зменшення чисельності зазнала українська м'ясна порода з 1918 голів до 630 голів або на 67,2%; поліська м'ясна – з 5784 голів до 2463 голів або на 57,4%; волинська м'ясна – з 6553 голів до 2971 голів або на 54,7%. Слід відмітити, що за обліковий період спостерігалася суттєва позитивна динаміка в нарощуванні кількості худоби сірої української породи. Порода, яка була практично втрачена, має надію на відродження. Якщо в 2017 році її чисельність становила 919 голів, то в 2021 році вона зросла на 14,0% і складає 1048 голів. Проте чисельність корів зменшилася на 2,3% і досягла в 2021 році 346 голови.

Наймолодша із створених вітчизняна південна м'ясна порода, яка затверджена в 2009 році, також відзначалася збільшенням поголів'я на 10,4%, у тому числі корів на 50,3%. Загальна ж її кількість у 2021 році становила 3310 голів, із них корів – 1435 голів.

Аналіз розведення племінної м'ясної худоби в різних областях України вказує, що за п'ять років виявлені певні регіональні відмінності (рис. 2). Лідерами за чисельністю поголів'я серед областей є Волинська, Житомирська, Чернігівська, однак загальна її кількість в усіх областях значно знизилась. Поступовим нарощуванням поголів'я за цей період відзначаються Одеська, Дніпропетровська, Черкаська, Полтавська, Донецька областях. Найбільше значення цього показника відмічено в Одеській області – із 1960 голів до 2521 голови.

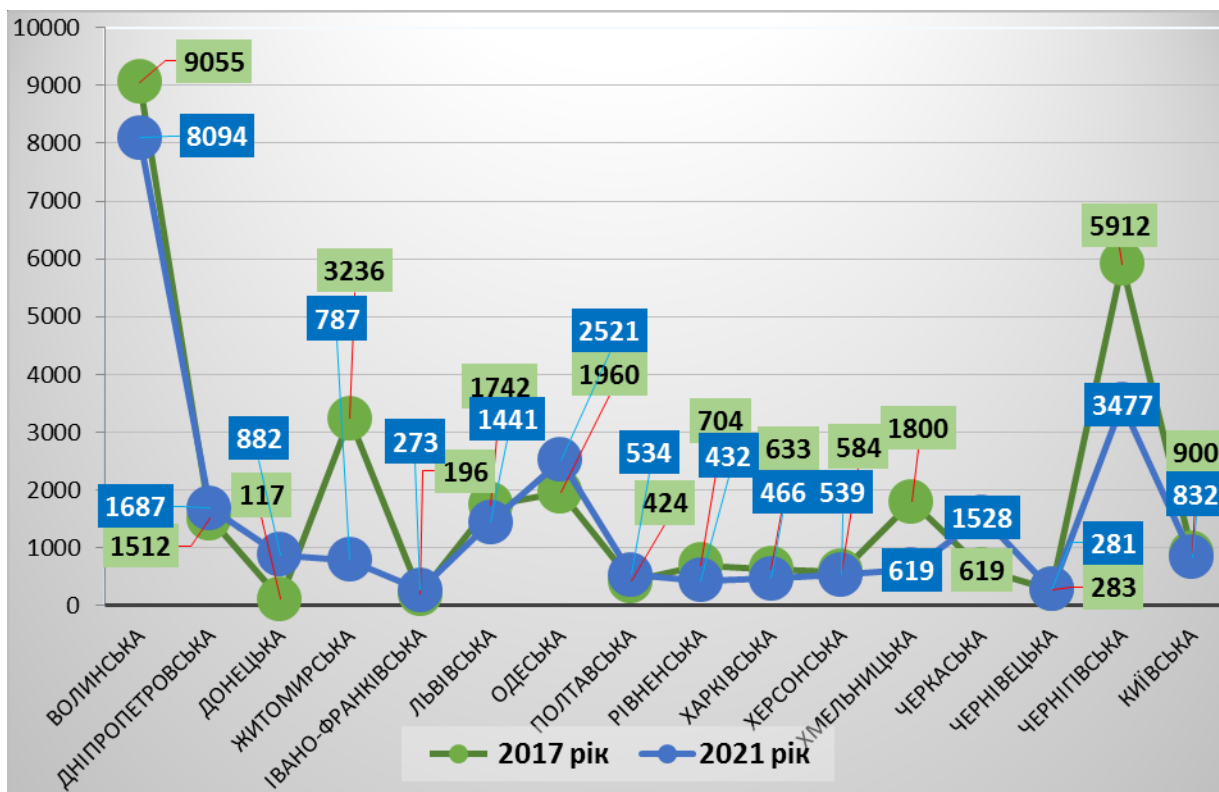

Рис. 2. Динаміка чисельності поголів'я м'ясної худоби в розрізі областей України, голів

Наголошуємо на тому, що за п'ять років в Україні кількість племзаводів і племрепродукторів з розведення м'ясної худоби зменшилась з 64 до 54 або на 15,6% (рис. 3). Особливого скорочення зазнали суб'єкти племінної справи з розведення волинської м'ясної породи, з яких станом на 2021 рік залишилося лише 3 племзаводи та 2 племрепродуктори, проти 13 у 2017 році. Аналогічна ситуація простежується і з підприємствами з розведення племінної худоби поліської м'ясної породи (із 9 залишилось лише 6). Якщо в 2017 році було 48,4% підприємств, які займалися вирощуванням племінної худоби зарубіжної селекції, а 51,8% – вітчизняної, то в 2021 році переважали господарства з розведення імпортованих порід – 61,2% проти 38,8%. Цілком зрозуміло, що вітчизняні м'ясні породи не витримують конкурентоспроможності з європейськими високопродуктивними. Тому керівники господарств, які займаються м'ясним скотарством, більш зацікавлені в розведенні худоби м'ясних порід британської (абердин-ангуси) та французької селекції (шароле, лімузини).

Найбільшу питому вагу в Україні (рис. 4) серед м'ясних порід в 2021 році мала абердин-ангуська порода і становила 32,4%. Поряд з цим, якщо серед вітчизняних м'ясних порід в 2017 році перше місце займала волинська м'ясна, то в 2021 році – південна м'ясна (13,5%). Впродовж п'яти років саме абердин-ангуси мали найбільшу популярність серед усіх інших м'ясних порід.

Рис. 3. Кількість племзаводів і племрепродукторів м'ясної худоби в Україні

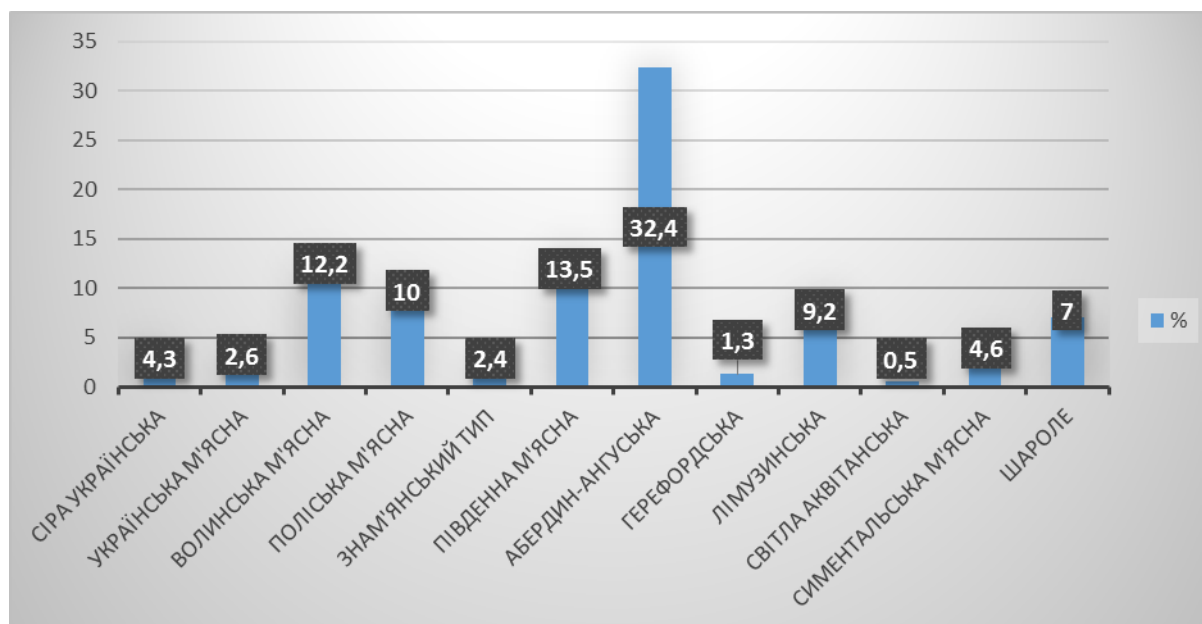

Рис. 4. Генофонд м'ясних порід худоби в Україні на 01.01.2021 року, %

Висновки. Неминучі наслідки подальшого скорочення поголів'я худоби в Україні, занепад галузі м'ясного скотарства, відсутність сучасних селекційних методів удосконалення вітчизняних м'ясних порід, а також державної підтримки – прямий шлях до втрати вітчизняного незамінного генофонду м'ясної худоби і в цілому галузі. Дієві рішення цієї актуальної проблеми можливі лише за рахунок державної підтримки, розробки та впровадження селекційно-племінних програм щодо удосконалення племінних якостей порід, недопущення подальшого зменшення чисельності поголів'я зникаючих м'ясних порід за надання особливого статусу господарствам та достатнього фінансування.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Криворучко Ю. І., Нагорний С. А. Реалії виробництва вітчизняної яловичини. *Сучасний рух науки* : тези доп. VI міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., присвяч. головній місії Міжнародного електронного науково-практичного журналу «WayScience» – прокласти шлях розвитку сучасної науки від ідеї до результату. Дніпро, 2019. С. 575–580.
2. Прудніков В. Г., Криворучко Ю. І., Колісник О. І. Генетичний фонд м'ясної породи в Україні. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. Т. 1, вип. № 1 (24). С. 161–168. DOI: 10.31210/visnyk2019.01.18
3. Гузєєв Ю. В. Генезис генофонду аборигенних порід великої рогатої худоби України. URL: <https://www.scivp.lviv.ua/wp-content/uploads/2021/09/50-3.pdf>
4. Войтенко С. Л., Порхун М. Г., Сидоренко О. В., Ільницька Т. Є. Генетичні ресурси сільськогосподарських тварин України на початку третього тисячоліття. *Розведення і генетика тварин*. Київ, 2019. Вип. 58. С. 110–119. DOI: <https://doi.org/10.31073/abg.58>.
5. Резникова Н. Л. Зниклі породи сільськогосподарських тварин України. *Розведення і генетика тварин*. Київ, 2022. Вип. 64. С. 201–219. DOI: <https://doi.org/10.31073/abg.64.18>
6. Почукалін А. Є., Прийма В. С. Селекційне надбання молочного скотарства України – українська білоголова порода. *Розведення і генетика тварин*. Київ, 2022. Вип. 64. С. 179–200. DOI: <https://doi.org/10.31073/abg.64>
7. Державний реєстр суб'єктів племінної справи у тваринництві. 2017 рік / М-во аграр. політики та прод-ва України, Ін-т розведення і генетики тварин ім. М.В.Зубця. Чубинське, 2018. Т. 2. С. 47–66.
8. Державний реєстр суб'єктів племінної справи у тваринництві. 2018 рік / М-во аграр. політики та прод-ва України, Ін-т розведення і генетики тварин ім. М.В.Зубця. Київ, 2019. Т. 2. С. 45–63.
9. Державний реєстр суб'єктів племінної справи у тваринництві. 2019 рік / М-во розвитку економіки, торгівлі та сіл. госп-ва України, Нац. акад. аграр. наук, Ін-т розведення і генетики тварин ім. М.В.Зубця. Київ, 2020. Т. 2. С. 46–64.
10. Державний реєстр суб'єктів племінної справи у тваринництві. 2020 рік / М-во розвитку економіки, торгівлі та сіл. госп-ва України, Нац. акад. аграр. наук, Ін-т розведення і генетики тварин ім. М.В.Зубця. Київ, 2021. Т. 2. С. 48–68.
11. Державний реєстр суб'єктів племінної справи у тваринництві 2021 рік / М-во аграр. політики та прод-ва України, Нац. акад. аграр. наук, Ін-т розведення і генетики тварин ім. М.В.Зубця. Київ, 2022. Т. 2. С. 48–68.

REFERENCES

1. Kryvoruchko, Yu. I., and S. A. Nahornyy. 2019. Realiyi vyrobnytstva vitchyznyanoi yalovychyny – Realities of domestic beef production. *Materyaly konferentsiyi: «Suchasnyy rukh nauky: tezy dop. VI mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi internet-konferentsiyi Mizhnarodnoho elektronnoho naukovo-praktychnoho zhurnalu «WayScience» – Modern movement of science: theses add. VI International science and practice Internet Conf., dedicated. the main mission of the International electronic scientific and practical magazine "WayScience" is to pave the way for the development of modern science from idea to result. Dnipro, 575–580 (in Ukrainian).*
2. Prudnikov, V. H., Yu. I. Kryvoruchko, and O. I. Kolisnyk. 2019. Henofond m'yasnoyi porody v Ukrayini – Gene pool of meat breed in Ukraine. *Visnyk Poltavs'koyi derzhavnoyi ahrarnoyi akademiyi – Bulletin of the Poltava State Agrarian Academy*. 1:1(24):161–168. DOI: 10.31210/visnyk2019.01.18 (in Ukrainian).
3. Huzyeyev, Yu. V. Henezys henofondu aboryhennykh porid velykoyi rohatoyi khudoby Ukrayiny – Genesis of the gene pool of aboriginal breeds of cattle of Ukraine [elektronnyy resurs]. *Rezhyim dostupu* : <https://www.scivp.lviv.ua/wp-content/uploads/2021/09/50-3.pdf> (in Ukrainian).
4. Voytenko, S. L., M. H. Porkhun, O. V. Sydorenko, and T. Ye. Il'nyts'ka. 2019. Henetychni resursy sil'skohospodars'kykh tvaryn Ukrayiny na pochatku tret'oho tysyacholittya – Genetic

resources of agricultural animals of Ukraine at the beginning of the third millennium. *Rozvedennya i henetyka tvaryn – Animal breeding and genetics*. Kyiv, 58:110–119. DOI: <https://doi.org/10.31073/abg.58> (in Ukrainian).

5. Ryeznykova, N. L. 2022. Znykli porody sil's'kohospodars'kykh tvaryn Ukrayiny – Extinct breeds of agricultural animals of Ukraine. *Rozvedennya i henetyka tvaryn – Animal breeding and genetics*. Kyiv, 64:201–219. DOI: <https://doi.org/10.31073/abg.64.18> (in Ukrainian).

6. Pochukalin, A. Ye., and S. V. Pryyma. 2022. Seleksiynne nadbannya molochnoho skotarstva Ukrayiny – ukrayins'ka biloholova poroda – Breeding heritage of dairy cattle breeding of Ukraine – the Ukrainian White-Headed Breed. *Rozvedennya i henetyka tvaryn – Animal breeding and genetics*. Kyiv, 64:179–200. DOI: <https://doi.org/10.31073/abg.64> (in Ukrainian).

7. 2018. Derzhavnyy reyestr sub'yektiv plemynnoyi spravy u tvarynnytstvi – State register of breeding subjects in animal husbandry. 2017 rik / Instytut rozvedennya i henetyky tvaryn im. M.V.Zubtsya. Chubyns'ke, 2:47–66 (in Ukrainian).

8. 2019. Derzhavnyy reyestr sub'yektiv plemynnoyi spravy u tvarynnytstvi – State register of breeding subjects in animal husbandry. 2018 rik / Instytut rozvedennya i henetyky tvaryn im. M.V.Zubtsya. Kyiv, 2:45–63 (in Ukrainian).

9. 2020. Derzhavnyy reyestr sub'yektiv plemynnoyi spravy u tvarynnytstvi – State register of breeding subjects in animal husbandry. 2019 rik / Instytut rozvedennya i henetyky tvaryn im. M.V.Zubtsya. Kyiv, 2:46–64 (in Ukrainian).

10. 2021. Derzhavnyy reyestr sub'yektiv plemynnoyi spravy u tvarynnytstvi – State register of breeding subjects in animal husbandry. 2020 rik / Instytut rozvedennya i henetyky tvaryn im. M.V.Zubtsya. Kyiv, 2:48–68 (in Ukrainian).

11. 2022. Derzhavnyy reyestr sub'yektiv plemynnoyi spravy u tvarynnytstvi – State register of breeding subjects in animal husbandry. 2021 rik / Instytut rozvedennya i henetyky tvaryn im. M.V.Zubtsya. Kyiv, 2:45–63 (in Ukrainian).

Одержано редколегією 20.02.2023 р.

Прийнято до друку 30.05.2023 р.